

## ПРАВОВА ОСВІТА

УДК 378.14-054.6:34(045)

**Сопілко І.М.,**

кандидат юридичних наук,  
доцент

**Череватюк В.Б.,**

кандидат історичних наук,  
доцент

### ПРАВОВА ОСВІТА В УНІВЕРСИТЕТІ: ШЛЯХИ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ

*У статті мова йде про здійснення вищим навчальним закладом комплексу заходів, спрямованих на створення умов для набуття студентами обсягу правових знань та навичок у їх застосуванні, необхідних для реалізації своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов'язків.*

**Ключові слова:** правова освіта, правове виховання, правове мислення, методика, професійна діяльність, правознавство, фахівець.

Цей номер правового журналу побачить світ у дні святкування Національним авіаційним університетом власного ювілею – 80-річчя з дня заснування. Такий поважний вік для вищого навчального закладу з однієї сторони є можливістю ще раз продемонструвати свої надбання, з іншої – обговорити перспективи розвитку. Виклики сучасного світу спонукають наш університет до нових наукових звершень та до пошуку оптимальних шляхів удосконалення підготовки фахівців для цивільної авіації, економіки, ІТ-галузі, юриспруденції та ін. Незаперечним є той факт, що свій потенціал, свою силу і міць наш університет отримує, в тому числі, і завдяки діяльності своїх структурних підрозділів, одним з яких є Юридичний інститут. Юридичний інститут має свою історію в НАУ. Правові дисципліни викладались в університеті протягом усього періоду існування. У повоєнні роки була створена секція права, що знаходилась у складі кафедри техніки безпеки і протипожежної безпеки, яку в 1964 році перейменовано в кафедру охорони праці та оточуючого середовища. Колектив кафедри очолював кандидат технічних наук, доцент Л.А. Буриченко. Група висококваліфікованих юристів забезпечували читання курсів "Повітряне право", "Трудове законодавство", "Основи права" та інші. У 1982 році створено кафедру культури і права на базі кафедри теорії і

практики виховної роботи в цивільній авіації. Кафедрою керував кандидат філософських наук, доцент Г.А. Лісовик. Секцію права очолював протягом восьми років з 1985 року по 1993 рік відомий вчений юрист і педагог, доктор юридичних наук, професор В.М. Марчук.

Підготовку фахівців юридичного спрямування Національний авіаційний університет розпочав у 2000 році, коли за ініціативи керівників підприємств і установ авіатранспортної галузі було відкрито спеціальність "Правознавство". Набір і підготовку юристів здійснював факультет лінгвістики і права, на базі якого пізніше було створено юридичний факультет, який в подальшому отримав статус Інституту. Один із напрямів діяльності Юридичного інституту в НАУ – це здійснення комплексу заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на створення умов для набуття студентами обсягу правових знань та навичок у їх застосуванні, необхідних для реалізації своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов'язків. Все це визначає в цілому суть правової освіти [1,2]. І скільки б не говорилося сьогодні про її важливість правої освіти, буде не зайвим нагадати про значимість усвідомленої участі особи у громадсько-політичному житті держави, яка не можлива без належного рівня юридичних знань та навичок. Виховання поваги

до права, застосування правових знань у сфері професійної діяльності(трудове право), вироблення практичних навиків правильного розв'язання питань особистого характеру(сімейне право), визначення меж правомірної поведінки (адміністративне право та кримінальне право), підвищенні рівня культури договірних відносин (цивільне право) – все це потребує створення системи викладання основ права. При цьому враховуючи психолого-вікові особливості студентів, слід належним чином організувати навчальний процес правової освіти всіх молодих людей, які здобувають вищу освіту, в тому числі і в Національному авіаційному університеті. Що ж пропонується для цього сьогодні? В першу чергу – це новітні педагогічні технології, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях, які розвивають діяльнісний підхід до навчання і дають суспільству людей, які здатні приймати нестандартні рішення, вміють об'єктивно та творчо мислити. Іншими словами, це алгоритмізація засвоєння знань, умінь і навичок, що передбачає проектування навчального процесу та гарантію кінцевого результату. Ключовим положенням у цьому є постійне підвищення педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників, шляхом їх ознайомлення і навчання сучасним технологіям педагогічного процесу, а також обмін досвідом щодо нових підходів до виховання і розвитку особистості.

Проектуючи це на процес вивчення "Правознавства" та "Основ права" в НАУ слід відзначити декілька моментів. По-перше, викладання цих дисциплін для іноземців англійською мовою; по-друге викладання цих дисциплін для непрофільних факультетів українською мовою; по-третє викладання для українців англійською мовою. При цьому кожен з процесів викладання має свою специфіку, і ставить відповідні вимоги перед викладачем. Адже сприйняття різними аудиторіями інформації має свої особливості, які аж ніяк не можна не враховувати. Важливим засобом досягнення викладачем поставленої мети є забезпечення студентів непрофільних факультетів навчально-методичною літературою як українською, так і англійською мовами, а саме навчальними та робочими навчальними програмами, методичними рекомендаціями для підготовки до практичних занять, практикума-

ми, навчальними посібниками, підручниками, які містять як виклад основного матеріалу, так і плани практичних занять, питання для індивідуальних занять, списки основної, додаткової літератури та перелік необхідних для засвоєння матеріалу нормативно-правових актів. Однак, це не може в повній мірі підвищити якість підготовки фахівців. Тому, як уже наголошувалось багато залежить від професійного рівня викладача, його вміння влучно використати інноваційні методики проведення занять та донести необхідну інформацію до студента, враховуючи специфіку студентських груп та їх фахову спрямованість. В цьому аспекті викликає особливу стурбованість перенесення в навчальних планах переважної більшості інститутів і факультетів дисципліни "Правознавство" на 1 курс. Це значно знижує сприйняття аудиторією необхідної правової інформації, так як першокурсник дуже повільно проходить період адаптації до системи вищої освіти, основ Болонського процесу тощо.

Маємо констатувати, що адаптація студентів-першокурсників в умовах нового середовища, в умовах нової системи освіти у вищих навчальних закладах не завжди проходить успішно. Дослідження процесу адаптації першокурсників в умовах ВНЗ дозволяють виділити наступні головні труднощі: переживання, пов'язані з перехідним періодом: від шкільного до дорослого життя; невизначеність мотивації вибору професії; недостатня психологічна підготовка до самостійного життя, необхідності приймати рішення, брати на себе відповідальність за власні дії і вчинки; невміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки і діяльності, що підсилюється відсутністю звичного повсякденного контролю педагогів та батьків; нові умови діяльності студента у ВНЗ – це якісно інша система співвідношення відповідальності і залежності, де на перший план виступає необхідність самостійної регуляції своєї поведінки; пошук оптимального режиму праці і відпочинку в нових умовах; налагодження побуту і самообслуговування, особливо при переході до гуртожитку; відсутність навичок самостійної роботи та ін. Тому працюючи з першокурсниками викладачу слід у більш лаконічній формі інтерпретувати юридичний матеріал, більше часу приділяти студентам на консультаціях та

індивідуальних заняттях навчаючи їх не лише основам права, але й вмінню правильно збирати і оволодівати інформацією, формувати виступи, складати доповіді, робити висновки, долаючи психологічні бар'єри адаптації.

Повертаючись до ювілею НАУ та до важливості юридичної складової в університеті, не можна не згадати круглі столи, науково-практичні та науково-методичні семінари, що відбулися в ЮІ в 2013 році і мали на меті урізноманітнити методи удосконалення правової освіти студентів, як непрофільних факультетів, так і майбутніх юристів. Дієвим саме в цьому контексті став організований 24 січня 2013 року кафедрою цивільного права і процесу науково-практичний круглий стіл "Правове регулювання системи вищої освіти в Україні на прикладі НАУ". У даному заході взяли участь представники структурних підрозділів НАУ, а саме: к.т.н., доц., заст. директора з навчально-виховної роботи ІЕБ – Ірина Матвеева; д.е.н., доц., проф. кафедри фінансів, обліку і аудиту ІЕМ – Галина Астапова, а також представники ВУЗів м. Києва, а саме: д.ю.н., проф., начальник кафедри теорії держави і права НАВСУ – Станіслав Гусарев; зав. відділу досліджень промислової власності Центру інтелектуальної власності та передачі технологій НАНУ – Ірина Хоменко; к.ю.н., доц. кафедри цивільно-правових дисциплін КНУКМ – Олена Дзюбенко; к.ю.н., ст. викл. кафедри інформаційних систем і технологій ННІБ НАСБУ – Олександр Тихомиров; ст. викл. кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового інституту контррозвідувальної діяльності НАСБУ – Валентин Череватий; к.ю.н., доц. кафедри теорії держави і права НАВСУ – Олена Іваненко.

Під час обговорення піднімалися питання національної стратегії розвитку вищої освіти та правового забезпечення особливості освітянської діяльності. Не менш ефективним, з точки зору урізноманітнення методики викладання правових дисциплін, став проведений 25 січня 2013 року кафедрою теорії та історії держави і права міжкафедральний науково-методичний семінар на тему: "Впровадження інноваційних методів навчання під час викладання правових дисциплін в НАУ", у якому взяли участь представники навчальних закладів: Анатолій Булда – завідувач кафедри методики викладання гу-

манітарних дисциплін Інституту політології і права НПУ ім. М.П. Драгоманова, д.пед.н., професор; Микола Головка – професор кафедри інформаційно-комунікаційних технологій Університету менеджменту освіти НАПН України; Олена Маложен – доцент кафедри теорії та історії держави і права Київського національного університету культури та мистецтв. Також на навчально-методичному семінарі з доповідями виступили викладачі кафедр та інститутів НАУ: Елла Горян – доцент кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин НАУ, к.ю.н., доцент; Валентина Козирева – доцент кафедри господарського права і процесу, к.ю.н.; викладачі кафедри теорії та історії держави і права. Під час проведення заходу обговорювалися актуальні питання впровадження інноваційних методів навчання в процесі викладання правових дисциплін, зокрема: інтерактивні методи викладання, перспективи поєднання класичних методів навчання з різноманітними інноваційними технологіями, інформаційно-комунікаційні технології як засіб менеджменту якості освіти, використання інноваційних методів навчання як засобу активізації пізнавальної діяльності студентів. Проведення подібних заходів сприяє обміну досвідом та використанням набутих знань в подальшій навчальній та науково-методичній роботі викладачів.

Можна відзначити проведений 29 січня 2013 року кафедрою конституційного і адміністративного науково-практичний круглий стіл "Режим безпеки в цивільній авіації: поняття і відповідальність за порушення". У роботі круглого столу взяли участь: Сергій Кузін – завідувач сектору стандартів льотної придатності департаменту льотної придатності Державної авіаційної служби України; Віталій Стефаненко – провідний науковий співробітник Південно-Федерального університету РФ м. Таганрога; Михайло Васюхін – д.т.н., професор кафедри інформатизаційних і комунікаційних технологій Національного університету біоресурсів та природокористування України; Дмитро Бугайко – к.е.н., доцент, провідний науковий співробітник НАУ; Сергій Драган – заступник начальника штабу цивільного захисту з оперативних питань НАУ; викладачі кафедри конституційного та адміністративного права; студенти та аспіранти Юридичного інституту. Всі учасники заходу піднімали важливі пи-

тання відповідальності за порушення в цивільній авіації, здійснення заходів із забезпечення захисту, охорони та безпеки пасажирів, розроблення вимог щодо рівня кваліфікації та професійної підготовки авіаційного персоналу з питань авіаційної безпеки тощо.

З квітня 2013 року кафедрою кримінального права і процесу був проведений науково-методичний семінар на тему: "Незаконне втручання в діяльність цивільної авіації (теоретико-правові аспекти)". В роботі науково-методичного семінару взяли участь: Хакан Йилмаз – генеральний директор представництва "Turkishair-lines" в м. Києві; Борис Леонов, Євген Борзілов, Володимир Сахарук – старші консультанти штабу Антитерористичного центру при Службі безпеки України; Іван Боднарук – правозахисник, доктор філософії в галузі права; Микола Горошко – адвокат; науково-педагогічні працівники Інституту. В ході роботи були розглянуті питання кримінально-правової охорони безпеки авіації, забезпечення безпеки пасажирських перевезень в авіакомпанії "Turkishairlines", міжнародного співробітництва у боротьбі з актами незаконного втручання в діяльність цивільної авіації, відшкодування моральної шкоди при пасажирських авіаперевезеннях, захисту прав користувачів – пасажирів послугами авіакомпаній, використання поліграфа при розслідуванні авіаційних подій.

При підведенні підсумків науково-методичного семінару його учасники дійшли висновку, що серйозними проблемами галузі авіаційного транспорту є значний знос основних виробничих фондів, зокрема рухомого складу, недостатній обсяг інвестицій, необхідних для оновлення та забезпечення інноваційного розвитку матеріально-технічної бази авіаційної галузі, обмеженість бюджетного фінансування та амортизаційних відрахувань тощо.

Цілком доречно, напередодні ювілейної дати, 19 вересня 2013 року кафедрою теорії та історії держави і права був організований круглий стіл "Правова освіта майбутніх фахівців у сфері цивільної авіації в НАУ". Результативність роботи даного заходу підтвердили своєю участю: Олег Кривенда – суддя Верховного Суду України, заслужений юрист України, к.ю.н.; Оксана Собоєєва – інженер Європейського навчального центру з підготовки інспекторів з безпеки польотів ІКАО; Ярослав Шпортило – головний

юрисконсульт юридичного відділу Державного підприємства "Міжнародний аеропорт "Бориспіль"; Сергій Ясенко – доцент кафедри електроніки Інституту аеронавігації, старший науковий співробітник науково-дослідної частини НАУ, головний аудитор НАУ, а також викладачі кафедри теорії та історії держави і права та студенти. Під час засідання круглого столу обговорювалися питання актуальності юридичної освіти в практичній діяльності фахівців у сфері цивільної авіації, адаптації навчального процесу та викладання правових дисциплін з урахуванням Болонської системи на непрофільних факультетах НАУ, формування правового мислення, правової культури і правового виховання студентів, а також проблеми підвищення рівня правового розуміння майбутніх авіаційних спеціалістів з метою забезпечення безпеки цивільної авіації.

Важливо, що до участі в круглому столі були залучені члени Наукового товариства студентів та аспірантів, які у своїх доповідях відзначали, що найбільше допомагає їм у засвоєнні нового матеріалу. В цьому контексті було наголошено на важливості застосування на практичних заняттях конкретних змодельованих ситуацій, задач, ролевих ігор, тестових завдань. Зокрема, різноманітність видів тестових завдань дозволяє викладачеві перевірити всі категорії когнітивної галузі-знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінка. А розв'язання задач та виконання ролевих ігор допомагають майбутнім фахівцям швидко і в будь-якій ситуації знаходити правовий вихід, здобути практичні навички.

Підсумовуючи, варто наголосити що в Юридичному інституті НАУ підтримується високий рівень правоосвітньої та правовиховної роботи, урізноманітнюються форми організації правовиховного процесу ЮІ, наявні ефективні освітні інновації у цій галузі. Викладачі та студенти приймають активну участь у науково-дослідній роботі за правничою тематикою. З останній рік значно активізувалося залучення фахівців-практиків у сфері права до проведення правоосвітніх заходів. Варто відзначити ефективність діяльності студентського самоврядування з питань наукової, правоосвітньої та правовиховної роботи, зокрема Наукового товариства студентів та аспірантів ЮІ. Запрошення до участі у круглих столах, науково-практичних та науково-методич-

них семінарах провідних знаних фахівців у сфері права, вчених із інших вищих навчальних закладів, дає можливість для популяризації позитивного досвіду роботи у Національному авіаційному університеті з питань організації правової освіти та виховання.

#### *Література*

1. *Наказ* Міністерства юстиції України від 14.11.2011 № 3325/5 Про затвердження Порядку

проведення органами юстиції перевірок стану правової освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1304-11](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1304-11)

2. *Наказ* Міністерства юстиції України від 11.03.2013 м. Київ № 402/5. Про затвердження примірних програм здійснення органами юстиції перевірок стану правової освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://www.minjust.gov.ua/news/43120](http://www.minjust.gov.ua/news/43120)

#### **И.М. Сопилко, В.Б. Череватюк**

Правовое образование в университете: пути к усовершенствованию

В статье речь идет об осуществлении высшим учебным заведением комплекса мероприятий, которые направлены на создание условий для получения студентами необходимого объема правовых знаний и навыков их применения, нужных для реализации своих прав и свобод, а также для выполнения возложенных на них обязанностей.

**Ключевые слова:** правовое образование, правовое воспитание, правовое мышление, методика, профессиональная деятельность, правоведение, специалист.

#### **I. Sopilko, V. Cherevatyuk**

Legal education in the university: the ways to improvement

The article deals with problem of realization of measures by the higher education institution, which are aimed at creating conditions for students to acquire the amount of legal knowledge and skills in their application, are required for exercising their rights and freedoms, as well as exercising of their duties.

**Keywords:** legal education, legal upbringing, legal thinking, method, profession, law, specialist.